Nyílt tudomány - Közösségi tudomány alapfogalmak, könyvtári szolgáltatások

Gaálné Kalydy Dóra

MTA Könyvtár és Információs Központ

Nyílt és közösségi tudomány - Hol és hogyan kezdjük a könyvtári felkészítést?
A Könyvtárostanárok Egyesülete, az MKE Tudományos és Szakkönyvtári Szekció és az MTA KIK közös szakmai napja
2024.03.27.

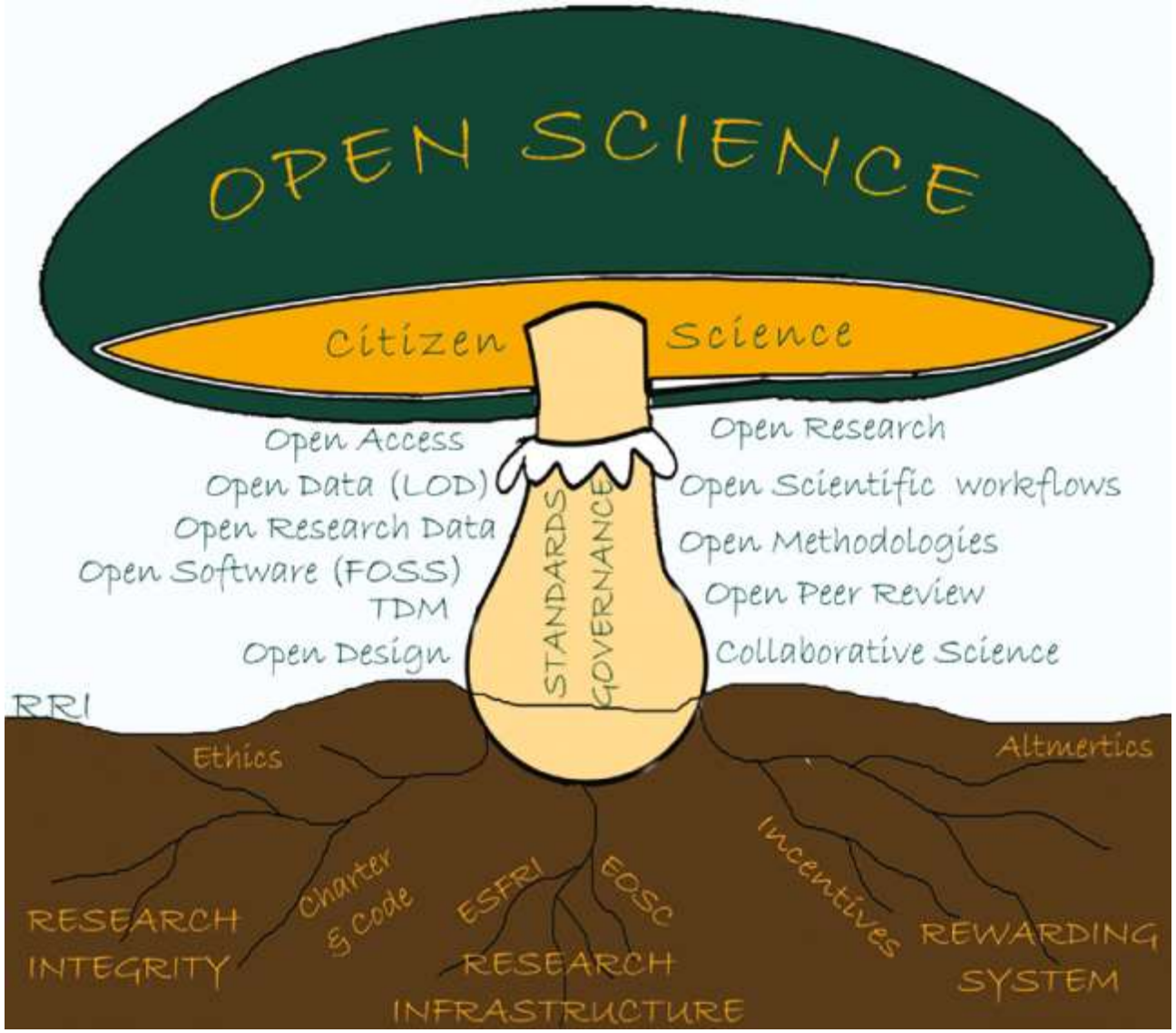
OPEN SCIENCE
Citizen Science
Open Access
Open Data (LOD)
Open Research Data
Open Software (FOSS)
TDM
Open Design
Open Research
Open Scientific workflows
Open Methodologies
Open Peer Review
Collaborative Science
STANDARDS
GOVERNANCE
RRI
Ethics
Altmertics
RESEARCH INTEGRITY
Charter & Code
ESFRI
EOSC
RESEARCH INFRASTRUCTURE
Incentives
REWARDING SYSTEM

Nyílt tudomány

- ***Open Science : Nyílt tudomány magyar szemmel.*** A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei. Új sorozat (45). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Budapest.

http://real-eod.mtak.hu/9889/

- a kutatás és a tudományos kommunikáció különböző, nagyobb átláthatóságra törekvő **módszertani területeit átfogó gyűjtőfogalom**
- Célja a kutatási eredmények **újra felhasználásának bővítése** és **a tudomány átláthatóságának növelése**

Alapfogalmak

- Open Access – nyílt hozzáférés

  Budapest Open Access Initiative 2002

  green OA – gold OA – diamond OA

- Repozitórium – elektronikus raktár

  REAL: https://real.mtak.hu/

  http://oaikereso.sztaki.hu/kereso/index.php

- Gyémánt (diamond) open access folyóiratok láthatóságának növelése. A folyóirat-kiadók és szerkesztőségek támogatása

- Azonosítók

  DOI: Digital Object Identifier, ORCID: Open Researcher and Contributor ID

Repozitóriumok összekapcsolása az IKR-ekkel (egyablakos keresés)

MTMT: Magyar Tudományos Művek Tára

Alapfogalmak

- APC – Article Processing Charge
- BPC – Book Processing Charge

EISZ: Elektronikus Információszolgáltatás Nemzeti Program
https://eisz.mtak.hu
COMPASS, https://compass.mtak.hu/

- Intézményi nyílt hozzáférési politika kialakítása

NKFIH állásfoglalás a nyílt tudományról – 2021. október 15.
https://nkfih.gov.hu/hivatalrol/strategia-alkotas/open-science

- Nyílt kutatási adatok (Open Research Data): adatkezelő könyvtáros (data steward, data curator) , adat repozitórium

Egyetemi szinten a könyvtárak a felelősek a működtetésért.

Mi a közösségi tudomány?

- Citizen Science – Közösségi tudomány

Az átlagember részvétele egy-egy tudományos projektben - kutatásmódszertan

European Citizen Science Association -alapelvek (2014)

- Társadalom tagjait aktívan vonják be
- Az eredmények hitelesek
- Kölcsönösen előnyös a résztvevőknek
- Adatok, metaadatok, publikációk nyilvánosak – **nyílt tudomány - nyílt hozzáférés**

Hogy néz ki ez a gyakorlatban?

- 1900 – karácsonyi madárszámlálás - Christmas Bird Count
- 1881 – Heller Ágost zivatarészlelési felhívás a

Természettudományi Közlöny, 1881. június (13. évf. 142. sz., 277. oldal)

- **Példák:**
  - Zooniverse
  - Madárgyűrűzés
  - Vadonleső
  - Közösségi Régészeti Egyesület
  - University College London – Transcribe Bentham
  - Borostyán Élőhely Kutatás

A közösségi tudományos projekt résztvevői

- A kutató
- Az önkéntes
- A Könyvtár – a híd és az örök mediátor!

CHECK IT OUT!
CITIZEN SCIENCE
AT YOUR LIBRARY

A könyvtárak szerepe

- A könyvtár mint közösségi hely – könyvtárlátogatók – önkéntesek
- A könyvtár részt vehet a projekt népszerűsítésében – előadások, kiállítások
- A könyvtár helyet biztosíthat
- A könyvtáros részt vehet az önkéntesek felkészítésében - felhasználóképzés
- A könyvtár részt vehet az adatfeldolgozásban – metaadatok - adatmenedzsment
- A könyvtár részt vehet az adatok archiválásában - megőrzés

- **Információátadás - alapfeladat**
- Egyben a saját szolgáltatásaink, gyűjteményünk promóciója
- Helyi értékek felkutatása – helytörténet támogatása

Közösségi tudomány és az iskolai könyvtárak

- Iskolai Közösségi Szolgálat
- Diákok - Önkéntesek

- Mit tehet az iskolai könyvtáros?
  - Közösségi tudományos projektek felkutatása
  - Felhívja a tanárok figyelmét a folyó közösségi tudományos projektekre
  - Összekapcsolhatja az osztálykirándulásokat egy-egy projekttel
  - A könyvtárostanár részt vehet a diákok felkészítésében – felhasználóképzés

- Miért jó ez az iskolának?
  - Pályaorientáció
  - Szabadidő hasznos eltöltése

Szóróanyag minta

MI A KÖZÖSSÉGI TUDOMÁNY?

Közösségi tudományon olyan tudományos projekteket értünk, melynek vezetői minden esetben az adott szakma elismert szakemberei, mellettük, általuk meghatározott módon, nem hivatásos szereplők, önkéntesek is részt vesznek a munkában.

MIÉRT ÉRDEMES ÖNKÉNTESKÉNT CSATLAKOZNI?

A tudományos projektekben résztvevő önkéntesek szabadidejüket a helyi közösség számára fontos és hasznos tevékenységgel tölthetik el, hozzájárulnak a helyi értékteremtéshez.
A projekt során új kapcsolatokat építhetnek hasonló érdeklődésű emberekkel, egy közösség részévé válnak. Önkéntes munkájuknak eredményét a kutatócsoport mindig láttatja, az önkéntesek rendszeresen kapnak visszajelzést munkájukról.
A pályaválasztás előtt álló fiatalok választását egy-egy sikeres közösségi tudományos projektben való részvétel is segítheti.

KI CSATLAKOZHAT?

Szinte bárki csatlakozhat. A különböző közösségi tudományos projektekben különböző előképzettségű és különböző képességekkel rendelkező önkénteseket várnak. Minden projekt különböző. Érdeklődjön könyvtárosánál, jelenleg milyen közösségi tudományos projektekhez lehet csatlakozni és milyen kompetenciák szükségesek a részvételhez!

KELL-E HOZZÁ SZAKMAI TUDÁS?

A legtöbb esetben nem kell szakmai végzettség vagy különösebb tudás, de minél összetettebb a feladat, annál komolyabbak a csatlakozás feltételei, vannak olyan projektek, ahol elég a jelentkezés.

MILYEN JUTTATÁSOKAT KAPHATOK?

Általában a közösségi tudományos projektek költségvetése szűkös, nem jellemző, hogy bármilyen juttatást kapnának az önkéntesek, azonban a projektben résztvevők mindig kapnak visszajelzést a munkájukról. A közösségi tudományos projektekben részt vevő önkénteseket köszönetnyilvánítás és elismerés illeti meg a projekt eredményeinek közzétételekor és a publikációkban.

MILYEN KÖTELESSÉGEIM VANNAK ÖNKÉNTESKÉNT?

A közösségi tudományos projekt vezetője gondoskodik a tevékenység ellátásához szükséges irányításról, tájékoztatásról, amennyiben szükséges, az önkéntesek képzéséről. A projekt vezetője által meghatározott etikai és szakmai szabályokat be kell tartani a munka eredményessége és a közösségi tudományos projektben résztvevők érdekében.
A közösségi tudományos projektekhez kapcsolódók nyilatkoznak a szabályok, előírások, módszerek betartásáról.

HOGYAN CSATLAKOZHATOK?

A különböző közösségi tudományos projektek más és más csatlakozási feltételt szabhatnak. Érdeklődjön könyvtárosánál a lehetőségekről!

HOGYAN VESZNEK RÉSZT A KÖNYVTÁRAK A KÖZÖSSÉGI TUDOMÁNYBAN?

A könyvtárak a kutatócsoport és az önkéntesek között moderátorként, információs bázisként vesznek részt a projektekben. A programhoz kapcsolódó könyvtárakban az olvasókkal kapcsolatot tartó könyvtárosok tájékoztatást nyújtanak a településen, régióban elérhető közösségi tudományos projektekről, összekötik az érdeklődőket és a szakembereket. Sok esetben a könyvtárosok tartják a projekthez kapcsolódó felkészítő előadásokat, információt és segítséget nyújtanak az önkénteseknek. A könyvtáraknak lehetőségük van saját közösségi tudományos kutatást indítani, ekkor a könyvtár szakemberei a kutatás vezetői.

MIÉRT ÉRI MEG A KUTATÓKNAK KÖZÖSSÉGI TUDOMÁNYOS PROJEKTET SZERVEZNI?

A közösségi tudományos projektek legfőbb haszna, hogy jelentős számú érdeklődőt lehet megszólítani, sok önkéntessel dolgozhatnak a kutatók, így általában egy-egy megfigyelés, kísérlet, projekt hamarabb befejeződik, és/vagy sokkal nagyobb merítésre tehetnek szert. Minél többen csatlakoznak a projekthez, annál többen beszélnek róla, az adott tudományterület népszerűsége és ismertsége nő. Az önkéntesek bekapcsolásával egy új, megbízható reklámfelület nyílik a szakma számára.

Közösségi tudományról

Az Open Science ökoszisztéma alapvető pillérei a közösségi tudomány

- *Open Science : Nyílt tudomány magyar szemmel.* A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának közleményei. Új sorozat (45). Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Budapest.

http://real-eod.mtak.hu/9889/

Köszönöm a figyelmet!

kalydy.dora@konyvtar.mta.hu